

De ældres indkomst – det grå guld

JARL QUITZAU
Specialkonsulent
Danmarks Statistik

De ældre betragtes og beskrives ofte som en relativt svag gruppe – ikke kun i fysisk forstand, men også økonomisk. Denne artikel sætter fokus på de ældres indkomstforhold. Vi skal se nærmere på de økonomiske forhold for både de fattigste og de rigeste ældre og sætte deres indkomst i relief i forhold til indkomsten i det øvrige samfund.

Indkomsten for de ældre i Danmark er siden årtusindeskiftet blevet væsentligt forbedret. Blandt andet har ældrechecken givet de fattigste ældre et væsentligt økonomisk løft. Blandt de lidt mere velstående ældre er det især udbetalingerne fra løbende private arbejdsmarkedspensioner samt de lave renter for dem, som ejer bolig, der har givet anledning til højere disponibel indkomst.

Når indkomsten for de ældre sammenlignes med indkomsten for de andre grupper uden for arbejdsmarkedet, så er det folkepensionisterne, der har de bedste muligheder for forbrug, hvilket også afspejles i, at det er de ældste, som har lettest ved at få hverdagen til at hænge økonomisk sammen.

De danske ældre kæmper lidt mere med at få indkomsten til at slå til end de ældre i de andre store nordiske lande. Men i et europæisk perspektiv er det ikke de danske ældre, der lider størst nød.

Den personlige indkomst

Til måling af indkomsten benyttes ofte den disponible indkomst. Denne er summen af erhvervsindkomsten ekskl. obligatoriske pensionsindbetalinger, offentlige overførsler inkl. de skattefrie overførsler, formueindkomst, løbende pensionsudbetalinger og lejeværdi af egen bolig. Dette fratrækkes

arbejdsmarkedsbidrag, direkte skatter, betalt underholdsbidrag og renteudgifter.

Den gennemsnitlige indkomst efter skat og renter for de enlige ældre over 66 år ved årets udgang var 16.800 kr. om måneden i 2014. Den del af gruppen, som var under 74 år, havde en lidt højere indkomst, idet de havde en indkomst på 17.600 kr. udbetalt. Dette er før faste udgifter til f.eks. bolig.

Indkomsten for ældre i parforhold er en anelse lavere. Her havde de 66-74-årige en månedlig disponibel indkomst på 16.300 kr. pr. person. Den lavere indkomst til personer i parforhold skyldes primært, at samlevende og ægtepar modtager mindre i pensionstillæg, ældrecheck og boligstøtte. Fordi personer, der bor sammen med andre, er flere om at dele de faste udgifter til fx bolig, opvarmning, tv-licens mv., er mange offentlige ydelser lavere til par.

Før der betales skat, havde en enlig mellem 66 og 74 år gennemsnitligt en indkomst på 22.300 kr. om måneden. Heraf kom 11.100 kr. fra folkepension og ældrecheck, 1.100 kr. er boligydelse og 10.200 kr. er fra primærindkomsten, som hovedsageligt udgøres af penge tjent på arbejdsmarkedet eller private pensionsudbetalinger, herunder arbejdsmarkedspensioner. 31 pct. af alle ældre har i dag større indkomst fra arbejde og private pensioner end fra det offentlige. Den samme andel var 24 pct. ved årtusindeskiftet. Da enkelte ældre har meget høje private pensioner, stammer tæt ved halvdelen af de ældres samlede indkomst fra pensioner og erhvervsindkomst.

Det er dog langt fra alle ældre, som har nævneværdig indkomst ved siden af folkepensionen. Ud af de godt 1,9 mio. ældre

Tabel 1. Månedlig indkomst for alle over 65 år i tusinde kr. 2014.

	Enlig				Par			
	66-74 år	75-84 år	85+ år	Alle	66-74 år	75-84 år	85+ år	Alle
	<i>Tusinde kr.</i>							
Indkomst før skat	22,3	20,1	19,7	20,9	20,6	17,3	16,3	19,5
Heraf Folkepension*	11,1	11,5	11,6	11,3	7,7	8,4	8,5	7,9
Heraf Boligstøtte	1,1	1,3	1,6	1,3	0,1	0,2	0,3	0,1
Heraf Primærindkomst	10,0	7,1	6,3	8,2	12,7	8,5	7,3	11,3
Disponibel indkomst	17,6	16,3	15,9	16,8	16,3	14,4	13,9	15,7

Kilde: Særudtræk, Danmarks statistik.

*Folkepension er her inkl. grundbeløb, pensionstillæg, ældrecheck(supplerende pensionsydelse) og varmhjælp.

over 65 år havde godt 440.000 ikke en primærindkomst over tusinde kroner om måneden. I denne gruppe havde enlige folkepensionister en gennemsnitlig indkomst på 12.700 kr. efter skat, mens ældre i parforhold havde 8.600 kr. udbetalt pr. person.

Der var i 2014 tre kvinder for hver mand med en primærindkomst under tusinde kr. om måneden. Dette er både et resultat af, at kvinder ofte har opsparet mindre, men også at kvinder lever længere. En del pensioner udbetales nemlig som ratepensioner. De løber typisk 10-15 år efter pensionstidspunktet, hvorefter udbetalingerne herfra ophører i modsætning til livsvarige pensioner, som udbetales til den pågældende dør.

De økonomiske vilkår i toppen og bunden af indkomstfordelingen

Når man skal bedømme de økonomiske vilkår for en familie, er det vigtigt at justere indkomsten for de stordriftsdele, der er ved at bo flere under samme tag. For at kunne sammenligne indkomsten mellem forskellige familietyper beregner Danmarks statistik den ækvivalerede disponible indkomst. Indkomstulighed måles oftest på dette indkomstbegreb.

Den ækvivalerede disponible indkomst kan tolkes som det beløb, en enlig skal have om måneden efter skat, for alene målt på indkomsten, at have samme forbrugsmuligheder, som personer i større familier.

Lad os se nærmere på indkomstudviklingen for de fattigste ældre siden årtusindeskiftet. Figur 1 viser, hvor stor den ækvivalerede disponible indkomst skulle være i 2014, for at den pågældende skulle komme til at tilhøre de ti pct. fattigste af en socioøkonomisk gruppe. For at tilhøre den fattigste tiendedel, blandt personer i familier hvor hovedindkomstmodtageren er folkepensionist, skulle man have under 11.800 kr. om måneden. Det er en stigning på 27,6 pct. siden 2000 kr., hvor man skulle have en ækvivaleret indkomst under 9.300 kr. (2014-priser) for at tilhøre de 10 pct. med de ringeste forbrugsmuligheder målt på indkomsten.

For at tilhøre de ti pct. i befolkningen med den laveste indkomst skulle man i 2000 have en indkomst på 9.500 kr.. Det er i 2014 kun vokset til 10.400 kr. Den tilsvarende indkomstgrænse er steget fra 9.700 kr. til 10.900 kr. for førtidspensionister. Det er en stigning på 10,9 pct. siden år 2000. De ti pct. med lavest indkomst i familier, hvor dagpenge eller kontant-

Tabel 2. Månedlig indkomst for alle personer over 65 år med primærindkomst under 1.000 kr. i 2014. Målt i tusinde kr.

	Enlig				Par			
	66-74 år	75-84 år	85+ år	Alle	66-74 år	75-84 år	85+ år	Alle
	<i>Tusinde kr.</i>							
Indkomst før skat	15,7	15,4	15,6	15,5	10,1	10,0	10,3	10,1
Heraf Folkepension*	12,9	12,7	12,8	12,8	9,1	9,1	9,2	9,1
Heraf Boligstøtte	2,1	2,1	2,4	2,2	0,3	0,3	0,5	0,3
Heraf Primærindkomst	0,5	0,4	0,3	0,4	0,5	0,4	0,4	0,5
Disponibel indkomst	12,6	12,7	12,9	12,7	8,6	8,6	9,1	8,6

Kilde: Særudtræk, Danmarks statistik.

*Folkepension er her inkl. grundbeløb, pensionstillæg, ældrecheck(supplerende pensionsydelse) og varmhjælp.

hjælp er hovedindkomstkilden, er ofte i en situation, hvor en eventuel ægtefælle har en lavere eller slet ingen indkomst. Der er ofte også tale om unge på de såkaldte ungeydelse. Blandt andet derfor er rådighedsbeløbet for de fattigste i disse grupper væsentligt lavere end blandt de fattigste folkepensionister.

De fattigste folkepensionister har altså siden årtusindeskiftet set deres levevilkår forbedret væsentlig mere end både de fattigste førtidspensionister og de fattigste i befolkningen som helhed, når det handler om de muligheder indkomsten giver for forbrug.

En af hovedårsagerne til den store indkomststigning i bunden af indkomstskalaen for folkepensionisterne er indførelsen af ældrechecken i 2003. Med ældrechecken fik de ældre med de laveste indkomster og formuer en ekstra indkomst på 5.000 kr. om året. Denne er siden hævet ad flere omgange. Den er i 2016 på op til 16.600 kr. om året.¹

Ifølge den nu nedlagte officielle fattigdomsgrænse var 3.500 ældre fattige i 2013, det er 0,3 pct. af de ældre og mindre end en tiendedel af de 40.000 fattige i 2013.² De ældre udgør mere end en tredjedel af den samlede befolkning.

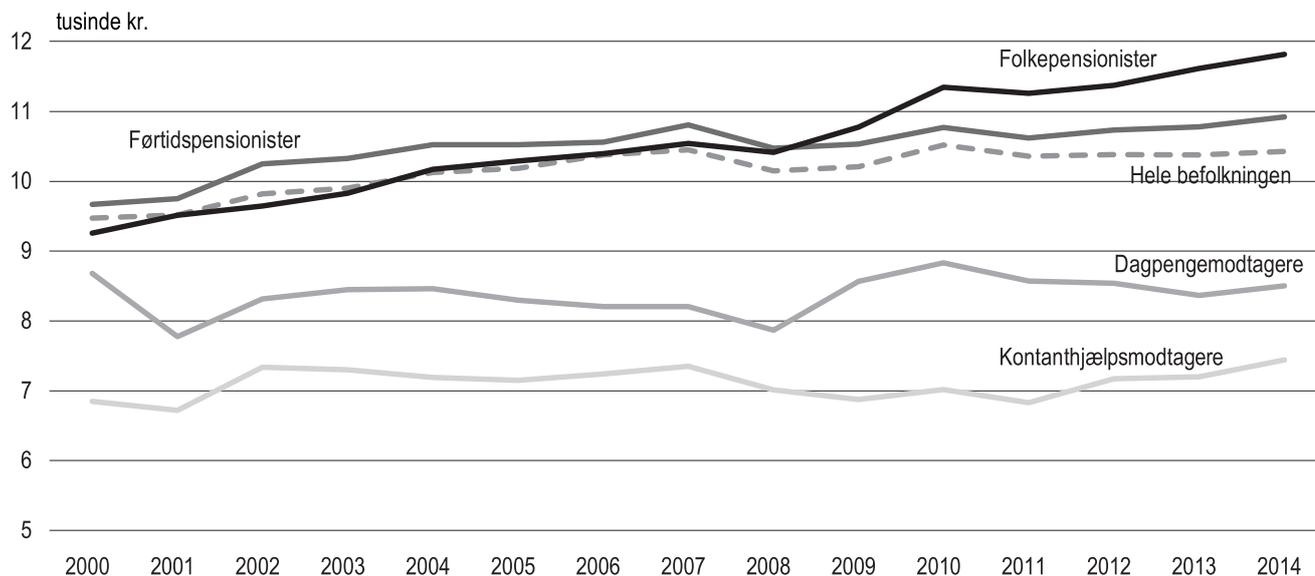
Umiddelbart forekommer indkomsten for de fattigste ældre altså at være relativt høj. Men det bør bemærkes, at indkomsten er inklusiv boligstøtte, men før boligudgiften er betalt.

Der er nogle ældre, som sidder i særligt dyre boliger. Det kan enten være, fordi de pludselig sidder alene i en stor bolig, som følge af ægtefællens død, eller fordi fysiske handicap gør det nødvendigt at leje en dyrere handicapbolig. Der er loft over de årlige medicinudgifter, men behandlinger hos f.eks. fysioterapeuter og tandlægeregninger kan også mindske budgetterne i den enkelte husstand. Disse forhold er der ikke taget hensyn til i opgørelserne omtalt ovenfor.

En anden potentiel sårbar gruppe af ældre i økonomisk forstand er brøkpensionisterne. Ved udgangen af 2014 er der omkring 25.000³ folkepensionister bosiddende i Danmark, der har opholdt sig i landet mindre end 40 år og dermed ikke er berettiget til fuld folkepension. I tilfælde, hvor de ældre ikke har supplerende pensioner fx fra udlandet, og brøkpensionen ikke rækker til forsørgelse, er det dog muligt at søge om supplerende kontanthjælp fra kommunen.

Lad os nu vende blikket mod den anden ende af indkomstskalaen. For at tilhøre den tiendedel af folkepensionisterne med den højeste indkomst, skal man have en ækvivaleret disponibel indkomst pr. måned over 25.400 kr. i 2014. Det er en stigning på godt 28 pct. siden år 2000 efter, at der er korrigeret for prisudviklingen. I befolkningen som helhed har stigningen ligeledes været 28 pct. Her skulle man dog have mere end 32.600 kr. om måneden for at tilhøre de ti pct. med de bedste forbrugsmuligheder målt på indkomsten i 2014.

Grænse for at tilhører nederste decil efter socioøkonomisk status for hovedindkomstmodtageren. Ækvivaleret disponibel familieindkomst pr. måned. (2014-priser)

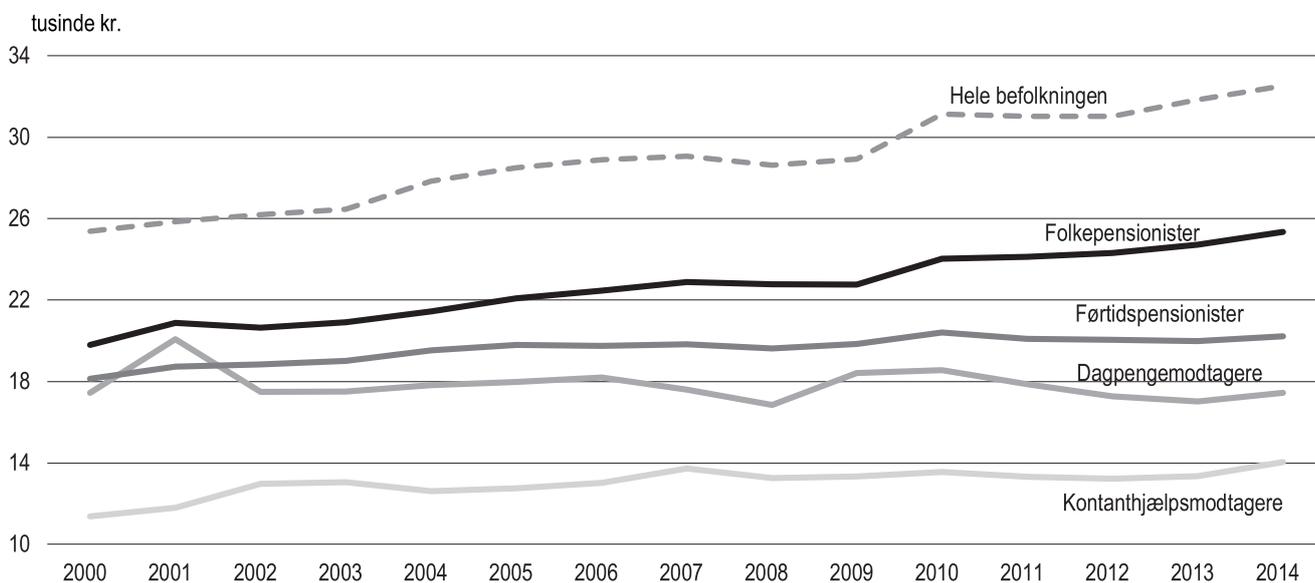
Kilde: Beregninger på www.statistikbanken.dk. Tabellerne IFOR22 og pris8.

NOTE 1 Årspublikationen *Sociale ydelser* og borger.dk

NOTE 2 Familiernes økonomi, Økonomi og indenrigsministeriet, 2015 s. 129.

NOTE 3 Særudtræk fra Danmarks Statistiks register vedr. sociale pensioner.

**Grænse for at tilhøre øverste decil efter socioøkonomisk status for hovedindkomstmodtager.
Ækvivaleret disponibel familieindkomst pr. måned. (2014-priser)**

Kilde: Beregninger på www.statistikbanken.dk. Tabellerne IFOR22 og pris8.

Denne udvikling står i kontrast til udviklingen for de bedst bemidlede dagpengemodtagere, som over hele perioden ikke har oplevet nogen stigning i indkomsten, mens indkomsten for de mest velstående førtidspensionister er vokset med 12 pct.

Den stigende indkomst for de rigeste folkepensionister skal ses i lyset af, at de gennemsnitlige udbetalinger af private pensioner er vokset med mere end 60 pct. siden årtusindeskiftet. De ældre, som går på pension i dag, har simpelthen sparet væsentligt mere op end de årgange, der gik på pension blot 15 år tidligere. Især spiller det her ind, at langt flere blev omfattet af arbejdsmarkedspensioner. Dette er en udvikling, som vil fortsætte de kommende år.

Ovenstående er hovedforklaringen på den opadgående trend i de rigeste ældres indkomst gennem hele perioden. Mellem 2009 og 2010 tog indkomsten blandt de rigeste et lille tigerspring. Organisationen bag denne indkomstforøgelse er primært den danske nationalbank, som fulgte sine internationale søsterorganisationer og satte renterne ned i kølvandet på den finansielle krise.

For den gennemsnitlige dansker faldt renteudgifterne således med 5.000 kr. om året. Blandt de rigeste ældre er det store flertal boligejere. Det betyder, at effekten for særligt denne gruppe har været væsentligt højere end for andre.

Boligejerskab er en anden årsag til den stigende indkomst for de ældre, idet man til indkomsten lægger lejeværdi af egen bolig. Lejeværdi af egen bolig er det beløb, en boligejer skulle have betalt for at leje en bolig tilsvarende bolig. Denne lejeværdi stiger i takt med prisen på lejeboliger.

Lejeværdien tilskrives den enkelte boligejer proportionalt med værdien af boligen. Da boligprisstigningerne siden årtusindeskiftet har været særligt høje i Nordsjælland i forhold til resten af landet, er stigningen i lejeværdien også mest markant i Nordsjælland. Pensionisterne med de højeste indkomster er netop overrepræsenteret her.

Er indkomsten tilstrækkelig?

Et er de ældres gennemsnitlige indkomst, noget andet er, hvor langt denne indkomst rækker i hverdagen. Som en del af den årlige europæiske undersøgelse *Statistics on Income and Living conditions (SILC)* interviewer Danmarks Statistik hvert år et medlem af 5.500 danske husstande. Her er et af spørgsmålene: »Når du tager den samlede indkomst for alle husstandens medlemmer i betragtning, hvor svært eller let er det da at få pengene til at slå til?«.

Undersøgelsen viste i 2014, at 12 pct. af alle lever i husstande, som havde enten *svært* eller *meget svært* ved at få pengene til at slå til. Den aldersgruppe, der har sværest ved at få økonomien til at hænge sammen i hverdagen, er unge mellem 16 og 24 år, hvor næsten hver femte angiver, at de har svært ved at få budgetterne til at hænge sammen.

De 16- til 24-årige er samtidig kendetegnet ved at være en af de eneste grupper, som reelt har oplevet et indkomstfald siden årtusindeskiftet. Dette er både et resultat af, at flere af de unge studerer, men også af, at flere unge end tidligere lever uden nævneværdig indkomst⁴.

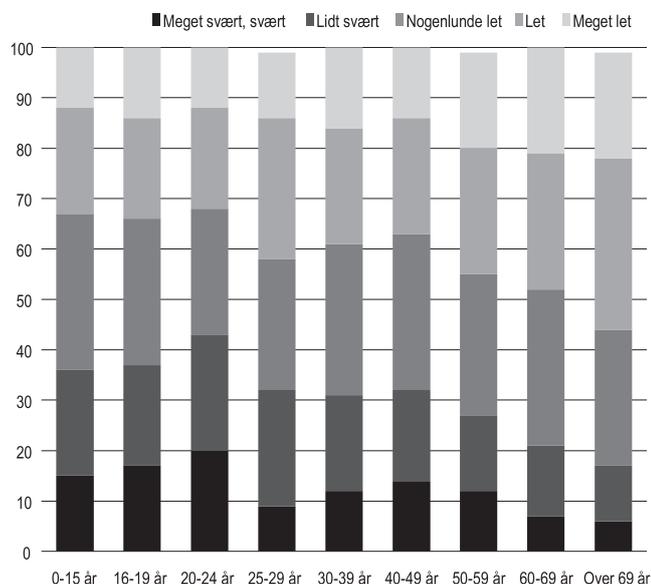
Den gruppe, som har lettest ved at få pengene til at slå til, er derimod de ældre. Her når undersøgelsen frem til, at kun 3

pct. af ældre over 69 år lever i husstande, hvor de har *svært* eller *meget svært* ved at få pengene til at slå til. Dette skal ses i lyset af, at hver femte ældre som nævnt tidligere i analysen ikke har indkomst ved siden af folkepensionen. For det store flertal er de basale offentlige ydelser altså tilstrækkelige til at få budgetterne til at hænge sammen.

Det skal bemærkes, at respondenternes svar ikke kun afhænger af, hvor stor indkomsten reelt er, men i høj grad også af deres konkrete behov og forbrugsmønster. En del ældre har måske ikke kræfter til at tage på dyre rejser mv., så de belaster ikke budgettet. De ældste har nok ofte lavere transportudgifter mv. Hertil kommer mere kulturelt og historisk betingede forventninger til et godt liv. Blandt de ældre er det antagelig mere udbredt accepteret, at 'man sætter tæring efter næring', end blandt de yngre.

I alt lever 83 pct. af personer, der er fyldt 70 år, i husstande, hvor den interviewede angav, at de enten har *nogenlunde let*, *let* eller *meget let* ved at få pengene til at slå til. Det samme gælder for 57 pct. af de 20-24 årige og 70 pct. af befolkningen som helhed.

Andele som har let eller svært ved at få pengene til at slå til fordelt på alder. 2014.

Kilde: www.statistikbanken.dk/IFV1.

Anm: Opgørelsen er baseret på en stikprøveundersøgelse med i alt 5.500 husstande og er dermed behæftet med statistisk usikkerhed.

I samme undersøgelse spørges husstandene om, hvorvidt de samlede boligudgifter til vedligehold, husleje eller renter og afdrag er en stor økonomisk byrde. Her viser undersøgelsen, at 4 ud af 5 personer over 70 år lever i husstande, hvor boligud-

giften ikke er noget problem, mens kun 4 pct. angiver, at den er en tung byrde. De grupper, som angiver, at de har sværest ved at klare boligudgiften, er igen de unge 20-24 årige, og så er det herudover i høj grad børnefamilierne. Således svarer kun 46 pct. af husstande med børn op til 15 år, at boligudgiften ikke er noget problem².

I Eurostats database kan man finde sammenligninger af indkomsterne i forskellige europæiske lande. Indkomsten er umiddelbart rimelig høj for den typiske dansker sammenlignet med indkomsten i de øvrige europæiske lande. I Danmark og Sverige var den disponible medianindkomst, således på omkring 23.000 € i 2014. Dog overgås de danske og svenske ældres indkomst klart af nordmændenes, hvor medianindkomst ifølge undersøgelsen var på lidt over 40.000 €. I de 28 EU-lande var medianindkomsten for personer over 65 år på 15.100 €.

Men, hvis man så justerer for prisniveauerne i de enkelte lande, ændrer billedet sig lidt. Relativt høje produktionsomkostninger, afgifter og boligpriser gør Danmark til et forholdsvis dyrt land at leve i. Justeret for købekraften (PPS) falder den danske medianindkomst for personer over 65 år til 16.200 €, mens den er 17.600 € i Sverige. Efter justering for købekraften udvises meget af forskellen mellem de nord-, vest- og Sydeuropa stort set.

Danmark har en relativ stor offentlig sektor med gratis hjemmehjælp, sygehusbehandling, lægebesøg mv.. Der er også store tilskud til medicin, ligesom at de ældre kan rejse billigere med offentlig transport, benytte tjenester som flextrafik mv. Der er betydelig forskelle mellem landene på, hvor stor en del af disse udgifter, der skal dækkes af egen lomme. Derfor er det igen interessant, at se hvordan de ældre i Danmark selv vurderer deres økonomiske situation sammenlignet med de ældre i det øvrige Europa.

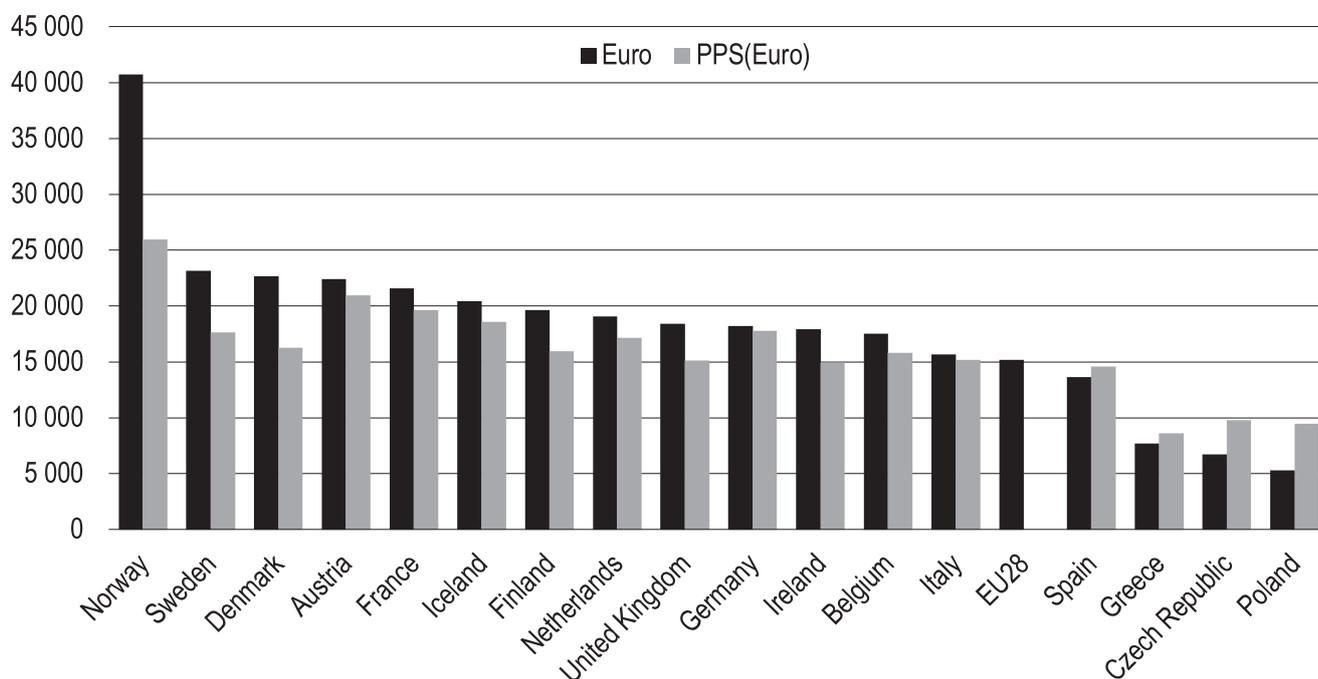
Den høje indkomst i Norge slår også igennem på de ældres egen opfattelse af deres økonomiske formåen. Her viser undersøgelsen, at knap 3 pct. af de enlige over 65 år har *svært* eller *meget svært* ved, at få pengene til at slå til. I Danmark svarede godt 7 pct. af de enlige ældre, at det er *svært* eller *meget svært* at få pengene til at slå til. Det er en højere andel end i de øvrige store nordiske lande, men lavere end på Island og i de fleste central- og sydeuropæiske lande. Grækenland var med i alt 80,4 pct. det europæiske land, hvor flest ældre havde *svært* eller *meget svært* ved at få pengene til at slå til i 2014.

Billedet er nogenlunde det samme, hvis man i stedet betragter par over 65 år. For denne gruppe er andelen, som har økonomiske vanskeligheder ofte lidt mindre end blandt de enlige. Lavest er andelen igen i Norge, hvor den måles til 0,5 pct. Danmark og Tyskland bytter her plads, idet andelen her måles til hhv. 5,1 og 3,5 pct.³

NOTE 1 Indkomster 2013.

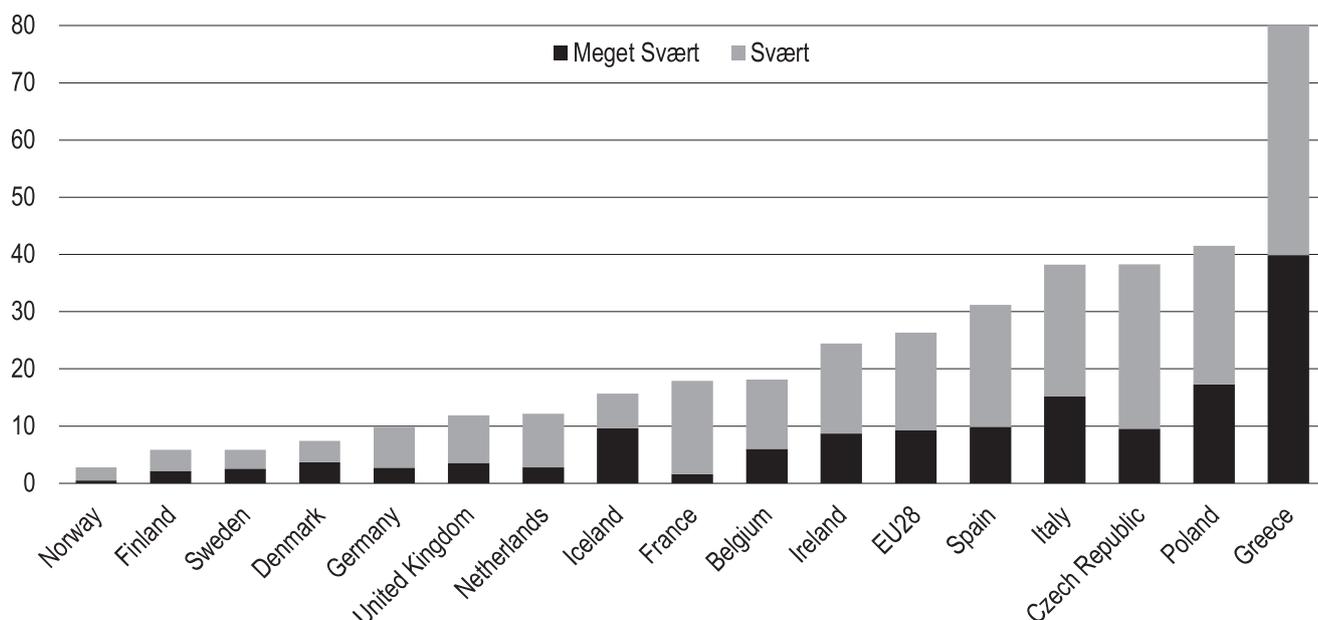
NOTE 2 www.statistikbanken.dk/ifv5

NOTE 3 Eurostats database. Tabel MDES09.

Median for ækvivaleret disponibel familieindkomst i udvalgte lande i Euro. Personer over 65 år. SILC 2014.

Kilde: Eurostats database. Tabellen ILC_DI03.

Anmærkning: SILC 2014 dækker i de fleste lande, inkl. Danmark, over 2013 indkomster. Indkomsterne er ikke perfekt sammenlignelige på tværs af lande, og der er statistisk usikkerhed. Derfor bør mindre forskelle mellem landene tolkes med forsigtighed.

Andele som har let eller svært ved at få pengene til at slå til i udvalgte lande. Enlige over 65 år. 2014.

Kilde: Eurostats database. Tabellen MDES09

Anm: Undersøgelsen er behæftet med statistisk usikkerhed. I Danmark er usikkerheden på omkring $\pm 1,7$ pct. Usikkerheden varierer fra land til land afhængig af indikatorens niveau og stikprøvestørrelsen, som oftest er større i de store lande.

LITTERATUR

Forsikringsoplysningen, *Sociale ydelser 2003*,
Forlaget forsikring, 2003
Forsikringsoplysningen, *Sociale ydelser 2004*,
Forlaget forsikring, 2004
Forsikring og pension, *Sociale ydelser 2014*,
Forlaget forsikring, 2014
Økonomi og indenrigsministeriet, *Familiernes
Økonomi 2015*, 2015
Danmarks Statistik, *Indkomster 2013*, 2015

Nososko, *Social protection in the Nordic countries
2013/2014*, 2015

Anvendte internetsider

Aktuel information om satser og information
om sociale ydelser
<http://Borger.dk>
Data fra Danmarks Statistik:
<http://statistikbanken.dk>

Data fra Eurostat:
<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Særudtræk til denne analyse er primært baseret
på Danmarks Statistiks indkomstregister. Find
mere information om registret på:
[http://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/
statistikdokumentation/
indkomststatistik](http://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/statistikdokumentation/indkomststatistik)